

ПРОТИДІЯ ЗАГРОЗАМ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

RESPONSE TO THE FINANCIAL SECURITY OF THE ENTERPRISE

Мандзіновська Х.О.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансово-економічної
безпеки підприємства, обліку і оподаткування,
Українська академія друкарства

Mandzinovska Khrystyna

Candidate of Economic Sciences,
Assistant of the Department of Financial
and Economic Security, Accounting and Taxation,
Ukrainian Academy of Printing

Статтю присвячено дослідженню теоретичних та практичних аспектів протидії впливу зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці підприємства. Розкрито новий підхід до визначення сутності поняття «загроза фінансовій безпеці підприємства», а також представлено класифікацію та властивості загроз фінансовій безпеці. Сформовано ключові засади щодо управління процесом протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам фінансовій безпеці підприємства, реалізовані у вигляді відповідного алгоритму, що містить сукупність взаємопов'язаних та послідовних етапів, які регламентують порядок дій суб'єктів безпеки стосовно науково організованого моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища, класифікації сукупності загроз, вибору оптимального варіанту захисних дій виходячи з необхідності та можливості протидіяти певній загрозі.

Ключові слова: безпека, фінансова безпека, загроза, загроза фінансовій безпеці підприємства, алгоритм, протидія.

Статья посвящена исследованию теоретических и практических аспектов противодействия влиянию внешних и внутренних угроз финансовой безопасности предприятия. Раскрыт новый подход к определению сущности понятия «угроза финансовой безопасности предприятия», а также представлена классификация и свойства угроз финансовой безопасности. Сформированы ключевые принципы относительно управления процессом противодействия внешним и внутренним угрозам финансовой безопасности предприятия, реализованные в виде соответствующего алгоритма, который содержит совокупность взаимосвязываемых и последовательных этапов и которые регламентируют порядок действий субъектов безопасности касательно научно организованного мониторинга внешней и внутренней среды, классификации совокупности угроз, выбора оптимального варианта защитных действий, исходя из необходимости и возможности противодействовать определенной угрозе.

Ключевые слова: безопасность, финансовая безопасность, угроза, угроза финансовой безопасности предприятия, алгоритм, противодействие.

The problem of financial security of enterprises, corporations, corporations in the current environment is becoming more and more relevant. Ensuring financial security of enterprises is one of the priority directions in the system of economic security of Ukraine. An important aspect for effective management is the understanding of financial security of an enterprise as a complex phenomenon. Therefore, the problem of finding and introducing into practice new forms and methods of management, developing a strategy for financial security of enterprises would allow the preparation and implementation of appropriate programs of action to neutralize external and eliminate internal, constantly emerging threats to financial conflict. The article is sanctified to research of theoretical and practical aspects of counteraction to influence of external and internal threats to financial safety of enterprise. By a near-term task in given investigational it was to carry out the walkthrough of scientifically-professional literature, in relation to existent concepts "threat" and "threat to financial safety" and on the basis of realizable analysis new approach is presented in relation to determination of essence of concept "threat to financial safety of enterprise". Presented classification of threats to financial safety and the key internal and external threats of present time are certain. Key principles are formed in relation to process control of counteraction to the external and internal threats to financial safety of enterprise realized as a corresponding algorithm that contains totality of the constrained and successive stages, that

regulate the order of actions of subjects of safety concerning the scientifically organized monitoring of external and internal environment, classification of totality of threats, choice of optimal variant of protective actions, going out a necessity and possibility to counteract certain threat, forming of tactics and strategy and resource providing in relation to the process of guaranteeing of financial safety of enterprise. It is well-proven that effective counteraction to the threats to financial safety does possible an achievement and/ or support of necessary financial strength security, and consequently and achievement of key financial interests.

Key words: safety, financial safety, threat, threat financial safety of enterprise, algorithm, counteraction.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах стрімкого розвитку ринкових механізмів, що супроводжується зростанням підприємств середнього і дрібного підприємництва, відбулося різке загострення як зовнішніх, так і внутрішніх загроз, що впливають на оптимальний стан системи функціонування господарюючих суб'єктів. З огляду на це, важливим завданням економічної теорії і практики господарської діяльності підприємств стає забезпечення належного рівня фінансової безпеки.

За цих умов керівники вітчизняних підприємств та підприємці зіткнулися з пошуком принципово нових підходів до класифікації та ідентифікації загроз фінансовій безпеці підприємства та формування і практичної реалізації сукупності захисних дій для забезпечення захисту підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз як важливої умови досягнення фінансових інтересів та адаптації до реалій української моделі ринкової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Вагомий внесок у вирішення окремих теоретичних та практичних аспектів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства зробили вітчизняні та зарубіжні дослідники, а саме: О. Ареф'єва, О. Барановський, А. Воронкова, Л. Донець, С. Ілляшенко, Г. Задорожний, М. Кизим, Т. Клебанов, Г. Козаченко, Л. Костирко, О. Ляшенко, Є. Олейников, В. Пономарьов, Р. Сайфулін, О. Терещенко, А. Шеремет, В. Шликов, А. Штангрет та ін.

Дослідженням загроз фінансовій безпеці підприємства присвячено праці таких науковців, як І. Бланк, М. Єрмошенко, К. Горячева, В. Ортинський, І. Керницький, Н. Капустін, Т. Кузенко, А. Єпіфанов, А. Загородній, Г. Вознюк, І. Мойсеєнко, О. Марченко, Л. Донець, Г. Лень, Ю. Соколов та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Сьогодні в Україні немає єдиного системного підходу до формування алгоритму реалізації захисних дій для протидії загрозам фінансовій безпеці підприємства, однак певні теоретичні та практичні питання, які пов'язані з указаною проблемою, залишаються дискусійними та вимагають додаткового вивчення й аргументування, що зумовило вибір теми даного дослідження.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає у формуванні

алгоритму протидії загрозам фінансовій безпеці підприємства, що уможливить ефективне функціонування й розвиток підприємства в умовах динамічного зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відсутність досвіду роботи у конкурентному середовищі призвела до виникнення та поглиблення кризових явищ на вітчизняних підприємствах. У зв'язку із цим гостро постала проблема забезпечення фінансової безпеки. Варто зазначити, що сучасні умови господарювання ставлять перед підприємствами нові проблеми, пов'язані з наслідками економічної та політичної нестабільності, які носять гострий та загрозовий характер, тому, відповідно, і загрози фінансовій безпеці підприємства стають більш реальними і небезпечними.

Вивчення різних поглядів науковців і позицій щодо розуміння сутності поняття «фінансова безпека підприємства» показало, що в науковій літературі дане поняття розкривається по-різному, проте більшість вітчизняних та зарубіжних науковців трактує поняття фінансової безпеки підприємства як захищеність від загроз зовнішнього та внутрішнього середовища.

Отже, вважаємо за доцільне детально дослідити загрози фінансовій безпеці підприємства, їх класифікацію та протидію.

Для обґрунтування суті загроз фінансовій безпеці підприємства та визначення основних джерел їх виникнення необхідно, на нашу думку, спершу з'ясувати природу даного поняття, а також увесь комплекс причинно-наслідкових зв'язків, пов'язаних із його появою та можливими заходами для протидії. У даному контексті доцільним є вивчення теоретичних підходів до трактування суті поняття «загроза».

Суть поняття «загроза» в процесі функціонування суб'єкта підприємницької діяльності досліджувала чимала кількість науковців, думки яких узагальнено в табл. 1.

Розглянувши поняття «загроза» для підприємства, з'ясуємо суть загрози його фінансовій безпеці. Якщо зважати на те, що головний принцип ринкової економіки передбачає взаємодію господарюючого об'єкта та ринку, який є сукупністю господарюючих суб'єктів і разом із тим самостійною цілісністю, то підприємство може існувати тільки за умови безперебійної взаємодії з ринковим середовищем. Для цього необхідне нормальне функціонування як самого підприємства, так і ринку в цілому. У зв'язку із цим

Таблиця 1

Найпопулярніші дефініції поняття «загроза»

Джерело	Дефініція
Загроза як форма, стадія небезпеки	
О. Барановський [2]	Найвищим ступенем вірогідності перетворення небезпеки з можливості на дійсність, висловленим наміром одних суб'єктів завдати шкоди іншим, демонстрацією готовності здійснити насилля для завдання шкоди
М. Єрмошенко [6]	Конкретна і безпосередня форма небезпеки або сукупність негативних чинників чи умов
Загроза як сукупність дій, умов, процесів, явищ, що негативно впливають на стан певної системи	
О. Ареф'єва, В. Кузенко [1]	Сукупність умов, процесів, чинників, які перешкоджають реалізації національних економічних інтересів або створюють небезпеку для них та суб'єктів господарської діяльності
З. Герасимчук, Н. Вавдіук [4]	Існування негативних чинників, які здійснюють дестабілізуючий вплив на функціонування економіки регіону, порушуючи її стійкість до задоволення потреб населення
В. Шлемко, І. Бінько [5]	Явні або потенційні дії, що ускладнюють або унеможливають реалізацію національних економічних інтересів і створюють небезпеку для соціально-економічної та політичної систем, національних цінностей, життєзабезпечення нації та окремої особи

Джерело: узагальнено автором

виникає питання про поняття загрози фінансовій безпеці підприємства, оскільки в підсумку такі загрози відбиваються на економічних і фінансових втратах, іміджі підприємства.

Ю. Соколов розуміє загрозу фінансовій безпеці як зміну в оточуючих і внутрішніх елементах середовища функціонування фінансової системи, які можуть призвести до такої зміни предмета безпеки, що проблематичним буде збереження існування фінансової системи в незмінному вигляді [2].

І. Мойсеєнко та О. Марченко стверджують, що загроза фінансовій безпеці підприємства – це стан того чи іншого чинника його зовнішнього або внутрішнього середовища, який прямо або трансформуючись, може негативно вплинути на фінансовий стан та фінансові інтереси підприємства, призвести до зниження його фінансової стійкості або перешкодити його фінансовому розвитку [8].

Спираючись на охарактеризовану вище суть поняття «загроза» та процитовані тлумачення, вважаємо, що загроза фінансовій безпеці підприємства – це наявне чи потенційно можливе явище або дія, що створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства та перешкоджає ефективному використанню наявних ресурсів і ринкових можливостей.

Розглянемо основні характеристики загрози фінансовій безпеці підприємства. По-перше, така загроза має об'єктивний характер і найбільш притаманна діяльності підприємства саме в умовах ринкової економіки. Вона супроводжує майже всі види фінансових операцій і напрямів фінансової діяльності будь-якого підприємства. Об'єктивний характер загрози фінансовій безпеці проявляється незалежно від того, враховується вона суб'єктами забезпечення фінансової безпеки чи ні.

Як об'єктивне явище загроза фінансовій безпеці є формою виразу суперечностей між

фінансовими інтересами підприємства та його зовнішнім фінансовим середовищем.

Джерелом загрози є певні негативні чинники й умови функціонування фінансової системи підприємства: це може бути один чинник (умова) або їх сукупність. Однак джерелом загрози є не негативний чинник, а його деструктивна дія на можливості реалізації конкретних фінансових інтересів підприємства і забезпечення його фінансової безпеки. Така негативна дія чинника має ймовірнісний характер, це обов'язковий атрибут будь-якої загрози фінансовій безпеці підприємства. У результаті негативного впливу загрози її дія наносить безпосередній або опосередкований збиток підприємству. Цей збиток може мати форму прямої втрати (втрату доходу, капіталу тощо) або непрямої (упущена вигода, зниження фінансової репутації підприємства тощо).

Необхідно підкреслити ще одну особливість загрози фінансовій безпеці підприємства – її непостійний характер, тому що загроза може змінюватися в процесі розвитку підсистеми забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Усі вище перелічені характеристики загрози фінансовій безпеці підприємства узагальнено на рис. 1.

Також слід наголосити, що загрози фінансовій безпеці підприємницької діяльності відрізняються своєю різноманітністю. Одним із важливих підходів до аналізу загрози є їх класифікація і ранжування за характером та ступенем небезпеки, яку вони становлять. Виходячи із цього, доцільно використовувати класифікацію загрози фінансовій безпеці, в основу яких поставлені різні класифікаційні ознаки. На основі вивчення наукових джерел можна навести таку узагальнену класифікацію загрози фінансовій безпеці підприємства [3; 7; 8] (рис. 2).

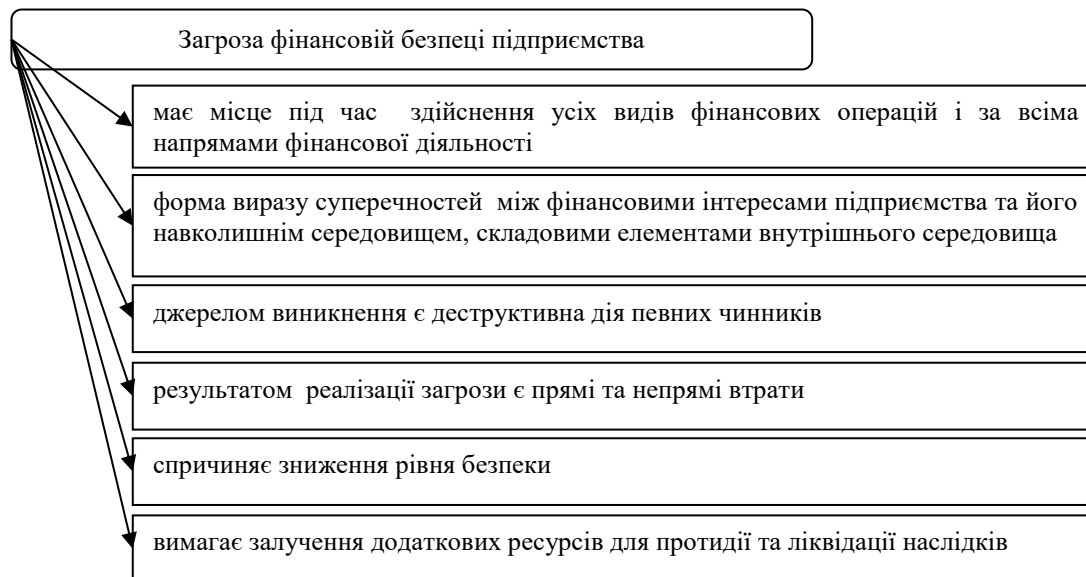

Рис. 1. Характеристика властивостей загрози фінансовій безпеці підприємства
Джерело: узагальнено автором

Прикро визнавати, але сучасний суб'єкт підприємництва, діючи у висококонкурентному середовищі, в умовах невизначеності, постійно перебуває під впливом загроз, як зовнішніх, так і внутрішніх.

На рис. 3 зображено найбільш актуальні зовнішні та внутрішні загрози фінансовій безпеці підприємства.

Також слід наголосити, що зовнішні загрози не залежать від діяльності підприємства, вони належать до чинників ризику навколишнього середовища, в якому працюють підприємства; щодо внутрішніх, то вони зумовлені передусім діяльністю самого підприємства, кваліфікацією його керуючого персоналу та фінансового менеджменту.

Зовнішні та внутрішні загрози фінансовій безпеці тісно взаємопов'язані між собою, і посилення дії однієї загрози може викликати ланцюжок реакцій, пов'язаних із посиленням чи послабленням дії інших загроз. Тому першочерговим завданням усіх суб'єктів економічної діяльності є комплексний аналіз, своєчасне виявлення і нейтралізація джерел зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці, що, своєю чергою, дасть змогу вітчизняним підприємствам успішно функціонувати в нестабільних та важко прогнозованих умовах господарювання.

Уважаємо за доцільне процес протидії впливу загроз на фінансову безпеку підприємства представити у вигляді певного алгоритму, що, спираючись на вище охарактеризовану сутність загрози фінансовій безпеці підприємства, доповнену класифікацією та сформовані методичні засади управління, являє собою сукупність взаємопов'язаних послідовних етапів (рис. 4).

На п'ятому етапі нами умовно визначено три можливі варіанти протидії загрозам фінансовій безпеці підприємства:

перший – адаптаційний, який доцільно застосувати стосовно групи зовнішніх загроз, впливу яким підприємство реально не може протидіяти. Так, будь-яке підприємство не здатне впливати на грошову та фінансово-кредитну систему держави, а її фактичний стан сьогодні можна охарактеризувати як кризовий, тобто такий, що являє собою явну загрозу для підприємницьких структур. Протидія таким загрозам можлива лише шляхом цілеспрямованої адаптації до можливого впливу через прогнозування рівня та розроблення відповідних адаптаційних програм;

другий – захисний – можна застосовувати стосовно тих зовнішніх загроз фінансовій безпеці підприємства, процес розвитку яких суб'єкти безпеки здатні контролювати як шляхом недопущення виникнення через реалізацію захисних превентивних заходів, так і мінімізації можливих утрат;

третій – активний – рекомендується до застосування відносно внутрішніх загроз. Ефективно сформована система фінансової безпеки здатна протидіяти внутрішнім загрозам.

Перші два варіанти нами визначено як пасивний захист, а третій – активний, що пов'язано з можливістю здійснення певних захисних дій внутрішніми суб'єктами безпеки. Стосовно внутрішніх загроз, то чітка взаємодія окремого спеціалізованого підрозділу та (або) посадової особи з фінансовою службою, економічним відділом, бухгалтерією тощо уможливіє попередження виникнення, контроль над розвитком та ліквідацію їх наслідків.

Під час виконання шостого етапу – формуванні стратегії – необхідно враховувати велику кількість зовнішніх та внутрішніх загроз, що впливають на підприємство. Оскільки середовище в Україні постійно змінюється, то керів-

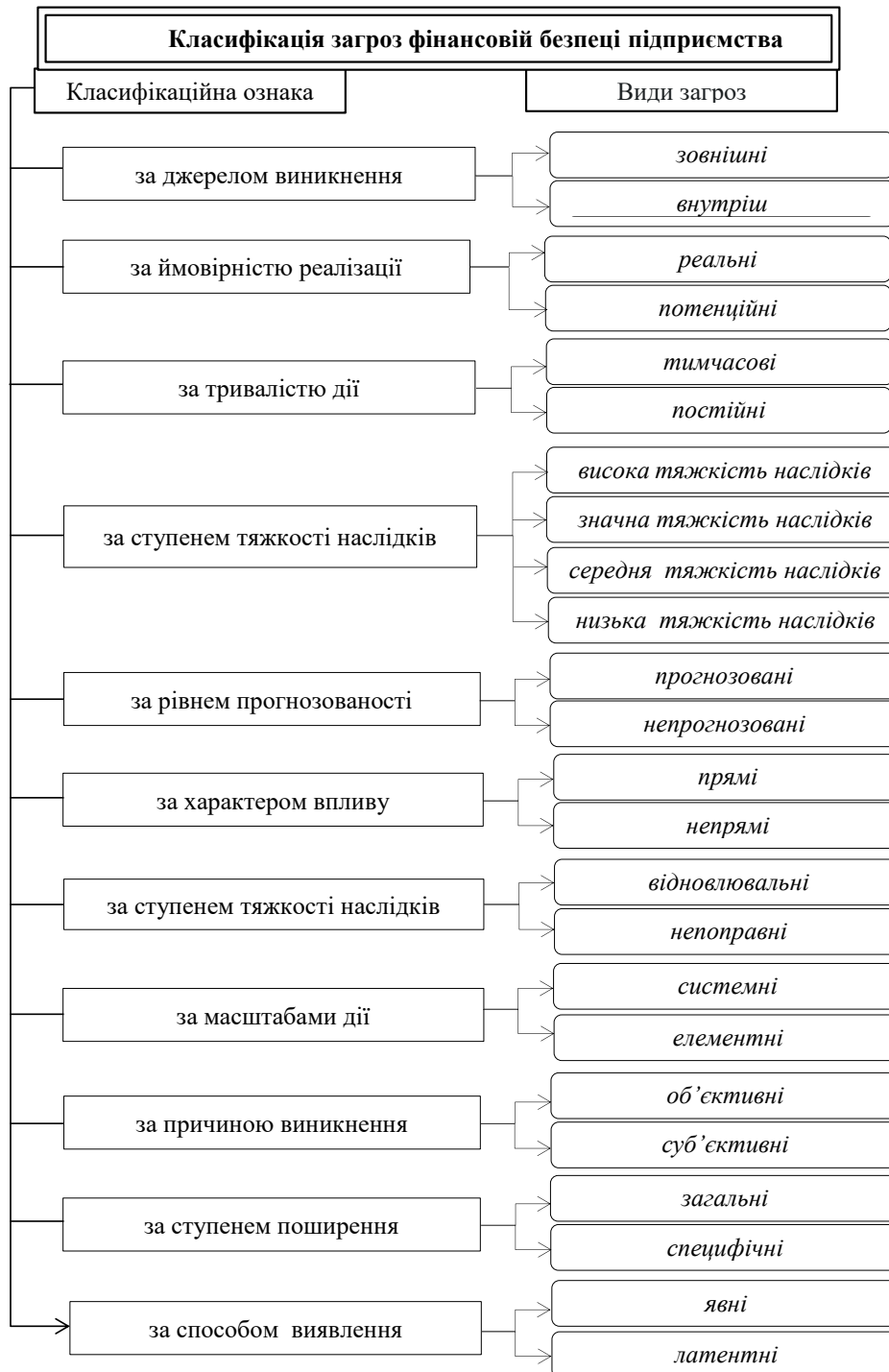

Рис. 2. Класифікація загроз фінансовій безпеці підприємства

ники підприємств змушені діяти в умовах невизначеності та браку інформації, що збільшує ризик неврахування деяких чинників та може призвести до прийняття невірних управлінських рішень. Зважаючи на це, працівники підприємства або, за наявності, відділ фінансової безпеки підприємства – співробітники цього підрозділу – повинні здійснювати постійний моніторинг ринку та швидко реагувати на зміну ситуації, що дасть змогу вчасно коригувати стратегію управ-

ління фінансовою безпекою та уникнути ймовірності настання кризових явищ.

Сьомий етап – ресурсне забезпечення процесу гарантування фінансової безпеки підприємства – передбачає, що будь-яка протидія передбачає здійснення низки взаємопов'язаних дій, спрямованих на отримання початкової інформації, її обробки, визначення наявності тенденцій, які могли б свідчити про появу ознак певної загрози, відстеження процесу розвитку

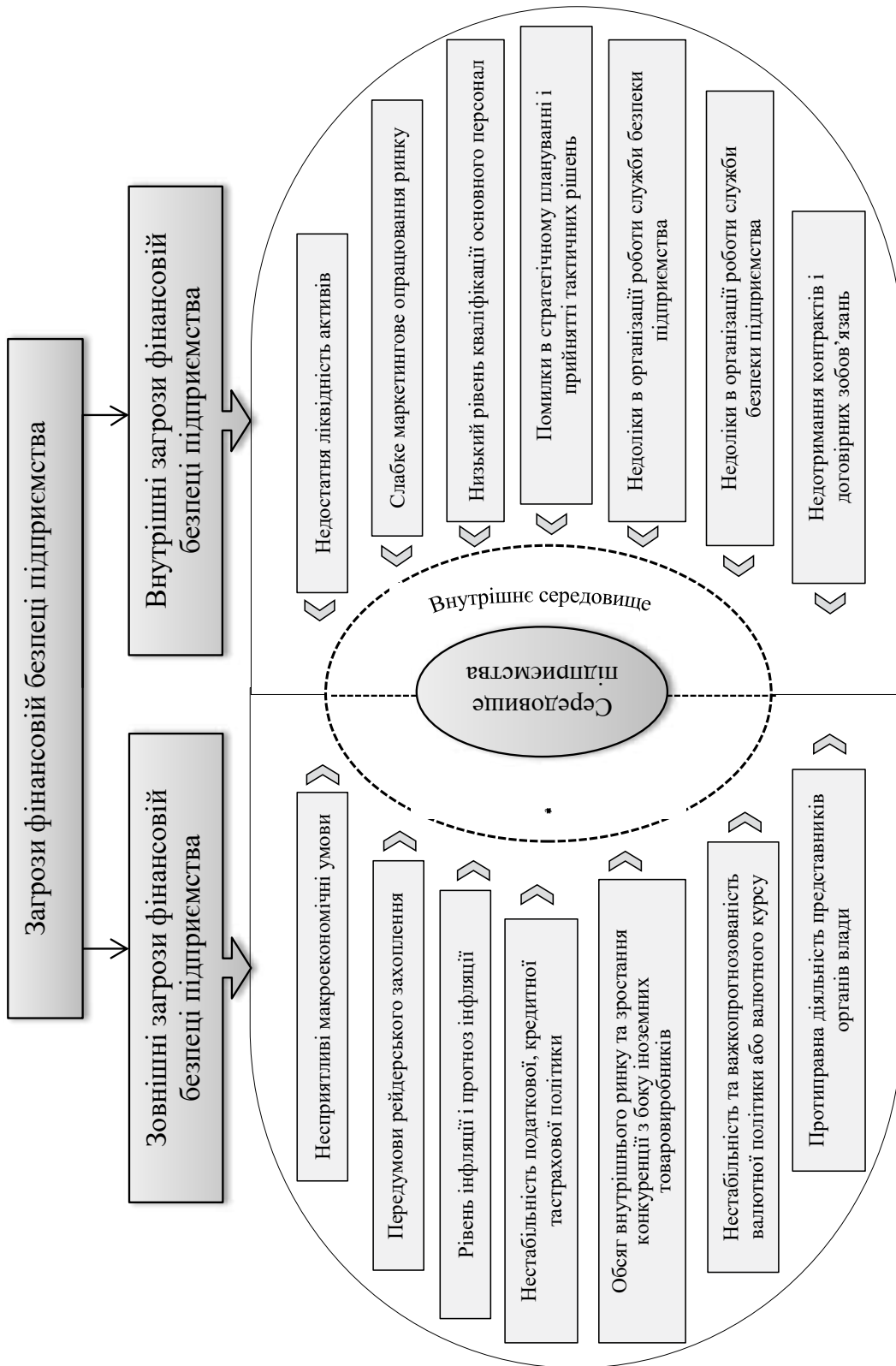

Рис. 3. Зовнішні та внутрішні загрози фінансовій безпеці підприємства

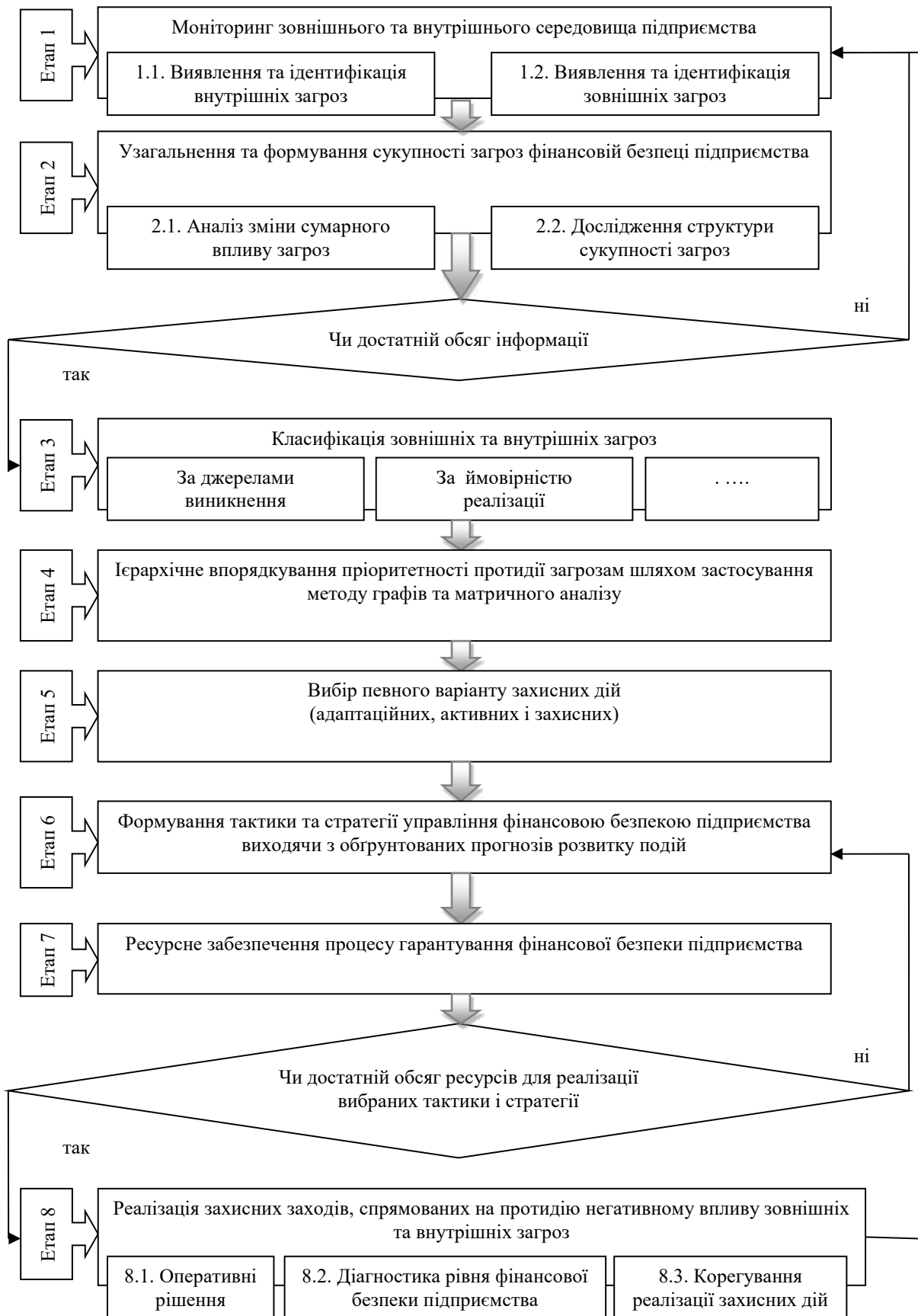

Рис. 4. Алгоритм реалізації захисних дій для протидії загрозам фінансовій безпеці підприємства
 Джерело: розроблено автором

загрози, прогнозування можливих наслідків і розроблення адекватних захисних заходів. Усі дії, будучи виконаними суб'єктами безпеки, потребують використання певних ресурсів: фінансових, матеріальних, кадрових, інформаційних. Наявність таких ресурсів визначає можливість здійснення певних захисних заходів і ефективність їх реалізації. Окрім цього, вважаємо, що будь-які захисні заходи повинні формуватися на альтернативній основі, тобто передбачати кілька варіантів дій із комбінацією потреби та використання певних ресурсів для досягнення необхідного рівня фінансової безпеки.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За результатами проведеного дослідження слід наголосити на тому, що сучасний етап розвитку суспільних відносин та конкурентна боротьба на ринку вимагають від вітчизняних підприємств швидкого реагування на зовнішній світ у

цілому, а особливо на дії зовнішніх чинників у контексті загроз фінансовій стабільності і розвитку підприємства. Ефективна протидія загрозам фінансовій безпеці, що можливе лише у разі застосування стратегічного й тактичного управління, уможлиблює досягнення та/або підтримку необхідного рівня фінансової безпеки, а отже, досягнення ключових фінансових інтересів.

Також слід наголосити, що для попередження загроз фінансовій безпеці важливим є визначення множини завдань, які потребують першочергового вирішення, зокрема: забезпечити й постійно підтримувати високий рівень кваліфікації працівників; забезпечити розвиток техніко-технологічних можливостей та потужностей підприємства для досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності; досягти високої ефективності менеджменту підприємства; забезпечити фінансову стійкість та економічне зростання підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Арєф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств. Київ : Європейський університет, 2004. 169 с.
2. Барановський О.І. Фінансова безпека : монографія. Київ : Фенікс, 1999. 338 с.
3. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення / В.І. Волошин та ін. ; за ред. Т.Г. Васильціва. Львів : Видавництво, 2012. 386 с
4. Герасимчук З.В., Вавдіюк Н.С. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення : монографія. Луцьк : Надстир'я, 2006. 243 с.
5. Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія. Київ : НІСД, 1997. 144 с.
6. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія. Київ : КНТЕУ, 2001. 309 с
7. Лаврова Ю.В. Фінансова безпека підприємства: класифікація загроз. *Економічний аналіз*. 2011. № 9. С. 274–277. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2011_9_2/pdf/lavrova.PDF. (дата звернення: 20.09.2011).
8. Мойсеєнко І.П., Марченко О.М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 380 с.

REFERENCES:

1. Arefieva O. V., Kuzenko T. B. (2004), Planuvannya ekonomichnoji bezpeky pidprijemstv [Planning for economic security enterprises]. Kyiv: European University press. (in Ukrainian)
2. Baranovskij O. I. (1999), Finansova bezpeka [Financial safety]. Kyiv: Feniks. (in Ukrainian)
3. Vasyljiv T. Gh., Voloshyn V. I., O. R. Wojkevych O. R., Karkavchuk V. V. (2012), Finansovo-ekonomichna bezpeka pidprijemstva Ukrajinjy: strateghija ta mekhanizmy zabezpechennja [Finansovo-ekonomichna safety of enterprise of Ukraine: strategy and mechanisms of providing]. Lviv: LKA.(in Ukrainian)
4. Gherasymchuk Z. V., Vavdijuk N. S. (2006), Ekonomichna bezpeka rehionu: diaghnostyka ta mekhanizm zabezpechennja [Economic security of region: diagnostics and mechanism of providing]. Lucjk : Nadstyrja. (in Ukrainian)
5. Shlemko, V. T., Bin'ko, I. F. (1997). Ekonomichna bezpeka Ukrayiny: sutnist' i napryamky zabezpechennya [The economic security of Ukraine: the nature and direction of soft ware]. Kyiv: NISD (in Ukrainian)
6. Jermoshenko M. M. (2001). Finansova bezpeka derzhavy: nacionaljni interesy, realjni zagrozy, strateghija zabezpechennja [Financial safety of the state: national interests, real threats, strategy of providing]. Kyiv: nac. torgh-ekon. un-t (in Ukrainian).
7. Lavrova Ju. V. (2011), Finansova bezpeka pidprijemstva: klasyfikacija zagroz [Financial safety of enterprise: classification of threats]. Ekonomichnyj analiz [Economic analysis]. Kyiv., pp. 274-277. ; Lavrova, Yu. V. (2011), "Finansova bezpeka pidprijemstva: klasyfikatsiia zagroz", Ekonomichnyi analiz, vol. 9, part 2, pp. 274-277. Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2011_9_2/pdf/lavrova.pdf. (accessed 20 September 2011).
9. Moiseienko I. P., Marchenko O. M. (2011) Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidprijemstva [Management of financial and economic security of the enterprise]. Lviv: Ljvivs'kij derzhavnyj universytet vnutrishnikh sprav. (in Ukrainian)